

**DİVÂN EDEBİYATI TÜRLERİNDEN SÂKİNÂMELER ve
ŞEYHÜLİSLÂM BAHÂYÎ'NİN SÂKİNÂMESİ**

Dr. Erdoğan ULUDAĞ*

Klasik Türk Edebiyatı'nın oldukça yaygın ve önemli türleri arasında yer alan sâkinâmeler genellikle ya gerçek ya da mecazî anlamıyla içkiden, çeşitlerinden, araç ve gereçlerinden, içki meclislerinden, içki dağıtandan bahseden ve bunları öven eserlerdir.

Öncelikle "Sâkinâme" kelimesi ve kazandığı anlamlara değinmek gerekir. *Sâkinâme* bileşik bir isim olup, "sâki" ve "nâme" sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. "Sâki" kelimesi Arapçadan alınmıştır. "Saka" kelimesinden "su aramak" ve "su içirmek" anlamlarında kullanılır ve bundan özne olarak da "sâki" kelimesi aslında "su arayıcı" demektir. *Ferheng-i Farisi*¹de sâki kelimesi: "su veya şarabı başkasına sunan" şeklinde izah edilmektedir. *Lügatnâme*²de ise sâki kelimesi için: "su veren, suya kandıran kişi, susuzluğu gideren, şarapçı, kadeh dolaştıran, şarap içenlere şarap veren, şarap içenlerin kadehlerine şarap döken, sultanların meclislerinde şarap dağıtan" açıklaması yer almaktadır.

Mecazî anlamda sâki: feyz veren, feyze eristiren, coşturan kişi yani şeyh'tir. O, remizleri açıklamakla, hakikatleri beyan etmekle ariflerin gönlünü Allah aşkıyla doldurur. Müşid-i kâmilidir. Hak teala sâki sıfatlı olup, kendisine aşık olanlara aşk ve muhabbet şarabı sunar.

"Nâme" ise, eskiden birine iş için yazılan, genel anlamda mektup için kullanılırdı. "Nâme" başlığı çok zaman başlıbaşına bir kitaba da ad olabilmektedir. Uzun şiirler ve kasideler de "nâme" başlığı ile hatta bazı türlerin adı da aynı başlıkla anılır: Şehnâme, Ferhâdnâme, sâkinâme vb. gibi.

Ferheng-i Ziyâ'da "Nâme" için şunlar kayıtlıdır: Mektup, Türkçesi, ferman, buyrultu "nâm" ile tahsis gösteren "ha" dan mürekkeptir. Başlarında yahut sonlarında yazanın adı yazılı olduğundan nâme denilmiştir. Kitap İran şahlarının ahkâmı ve fermanları talik ile yazıldığından talik yazıya da nâme denir.³

* Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Edebiyatı Uzmanı

¹ Muhammed Muin; *Ferheng-i Farisi*, Tahran 1975, C.II, s. 1852.

² Dihhuda; *Lügatnâme*, Tahran 1993-94, C. 8, s. 11738

³ Ziyâ Şükûn; *Gencine-i Güftâr-Ferheng-i Ziyâ*, İstanbul 1984, C.III, s.1866.

Yine aynı "nâme" sözcüğü, belgeler, broşür, dergi ve benzeri evrak hakkında da kullanılır. Vekâletnâme, icazetnâme, kanunnâme gibi bileşik isimler daha çok resmî işlem terimleridir.⁴

Kazandığı anlamları bu şekilde özetledikten sonra sâkinâmeler için: sâkîden, içkiden, içkinin çeşitlerinden, araç ve gereçlerinden, içki toplantılarından, sürahîden, meyden, mahbûbdan, mevsimlerden, içki meclislerindeki yemeklerden bahseden, kısaca içki, meclis ve bunlarla ilgili malzemeyi gerçek ve mecazî anlamda ele alıp inceleyen eserler demek mümkündür.

Mecazî anlamda ise: şairin sâkiye hitabettiği ve ölümü hatırlama, hatırlatma, dünya hayatının geçici olduğunu ifade, öğüt, nasihat, hikmet ve benzeri diğer mazmunları ihtiva eden manzumelerdir.

Sâkinâmeler müstakil birer eser olarak yazılabilir ve daha ziyade *mesnevî* nazım şekli tercih edilir. Zira, İran Edebiyatı'nda doğup oradan Arap ve Türk Edebiyatlarına geçen mesnevî nazım şeklinin her beytinin kendi arasında kafiyeli olması şairler için büyük yazım kolaylığı sağlamıştır.⁵ Ancak *Terkib-i bend*, *Tercî-i bend* veya *Kaside* nazım şekliyle yazılmış sâkinâmelere de rastlamak mümkündür. Müstakil eser olarak yazılan sâkinâmeler haricinde bir şairin çoğunlukla belli bir konuda hazırladığı mesnevî nazım şekliyle yazılmış bir eserinde araya bölüm başlarında veya sonlarında dağınık vaziyette "Sâkinâme" başlığı altında iki beyitlik küçük bir bağlantı ile sâkiye seslendiği de görülmektedir.⁶ Bazan da şairlerin divanları içinde "Sâkinâme" adıyla şiirlere tesadüf edilir. İşte örnek olarak incelemesini yapacağımız *Şeyhülislam Bahayî Efendi'nin Sâkinâmesi* de şairin küçük divanı içinde yer almaktadır.

Bu tür şiirlerde şarap ve kadehten bahsedilmesinin nedeni Arap Edebiyatında içki ve meclislerini anlatan ve "*Hamriyye*" adı verilen şiirlerle olan ilgisinden kaynaklanmaktadır. "Sâkinâmelerin menşei bakımından Arapların Hamriyyat dedikleri sarhoşluk ve içkiyle ilgili şarap şiirleriyle yakınlığı olduğunu söylemek mümkündür."

Sâkinâmelere kaynaklık teşkil eden Arap Edebiyatındaki Hamriyyelerde, içki övülüp, sarhoşluğun çekiciliğinden bahsedilirdi. Nitekim Cahiliyye döneminden itibaren Arap şairleri şarapla ilgili düşüncelere şiirlerinde genişçe yer vermişlerdir. Bu şairlerden bazıları: *Tarafa b. Abdülbekr*, *Cebid b. Rabia* ve *Adi b. Zeyd*'dir. İslamiyetin ilk dönemlerinde, dinin bu gibi dünya zevkleri karşısındaki yasaklayıcı buyrukları sebebiyle bu türden manzumeler rahatça yazılamamış ve unutulmaya yüz tutmuştur. Ancak Emevîler döneminde yeniden kendini hissettirmeye başlayan bu tür şiirler, Abbasiler'in uzun hakimiyet döneminde büyük

⁴ Abdulkadir Karahan, Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri: "Sâkinâmeler", İstanbul 1980, s. 117.

⁵ Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı-Nazım Şekilleri, Ankara 1985, s.71,72.

⁶ Tunca Kortantamer, "Sâkinâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı, İzmir 1983, s. 82.

Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.118.

gelişme göstermiştir. Özellikle *Ebu Nüvas*'ın hamriyyat türüne giren ve çok beğenilen şiirleri dillerde dolaşmıştır. Arap Edebiyatında gerçek bir sâkinâme örneğini "*Hilbetü'l Kümeyt*" (şarap tasvir etmede birbiriyle yarışanlar) adlı eseriyle *Şemseddin Muhammed en-Naveci* vermiştir.⁸

İran Edebiyatında şarap şiirleri daha Sasaniler döneminde yazılmakta idiyse de asıl konusu sâkinâmelerdeki temel unsurlar olan ve belirli vasıflara sahip olan bir türün özelliklerini taşıyan bağımsız eserler, ya da mesnevîler gibi karakterleri tesbit edilmiş bir bölüm niteliği taşıyan ve sâkinâme diye adlandırılmaya değer görülen uzunca parçaların edebiyat sahasında görülmesi bir hayli zaman sonradır.⁹ *Nizâmî* (1550?-1214?)'nin *İskendernâme*'sinin sonlarındaki bazı beyitler ile *Husrev-i Dehlevî* (1253-1325)'nin 102 beyitlik bir mesnevî parçası İran Edebiyatı'nın ilk sâkinâmeleri kabul edilmiştir. Bunların ardından *Hâcû-yı Kirmanî* (1290-1360?)'nin 85 beyitlik, *Hafız-ı Şirazî* (ölm.1390)'nin 147 beyitlik sâkinâmeleri gelir. Daha sonra da *Camî* (1414-1492)'nin *İskendernâmesi*'nde yer alan mesnevî tarzında yazılmış 116 beyitlik kısmı teşkil eden sâkinâmesi, *Hatîfî* (Ölm. 1521)'nin yine mesnevî nazım şeklindeki 28 beyitlik sâkinâmesiyle; *Urî-i Şirazî* (ölm. 1590)'nin veya *Feyzî-i Hindî* (ölm. 1595)'nin sâkinâmeleri vardır.

Klasik İran Edebiyatında en tanınmış Sâkinâme. XVII. yüzyıl başlarında 804 beyitlik uzun ve bağımsız bir mesnevî yazan *Zuhurî*'ye aittir.¹⁰ İran Edebiyatında müstakil olarak yazılan sâkinâmeler pek azdır. Ancak gerek mesnevîlerde gerekse divanlarda sâkinâme ismiyle ya da isim verilmeden bu karakterde yazılmış manzum parçalara rastlamak mümkündür.

Türk Edebiyatında yazılan sâkinâmelerin birçoğu, İran Edebiyatında olduğu gibi divanlar içinde veya mesnevîler arasında yer alırlar. Ancak önemli bir bölümü de -özellikle XVII. yüzyılda kaleme alınanlar- müstakil bir mesnevî şeklinde düzenlenmiştir.

Türk Edebiyatında sâkinâme türü XVII.yüzyılda altın çağını yaşamıştır. İlk sâkinâme örneği ise *Revânî* (1475?-1524)'nin Yavuz Sultan Selim'e ithaf ettiği 557 beyitlik, mesnevî nazım şekliyle yazılmış meşhur *İşretnâme*'sidir. Ancak *İşretnâme*'den önce Çağatay sahasında *Ali Şir Nevâî* (1441-1501)'nin *Fevâidü'l-Kıber* adlı divanı içerisinde yer alan 457 beyit tutarındaki başarılı sâkinâme örneğini de zikretmek gerekir. Ayrıca *Bursalı Cınanî* (Ölm. 1595)'nin müstakil bir eser niteliği taşıyan *Cılâü'l-Kulüb* isimli eseriyle; *Riyazî* (ölm. 1644)'nin 1024 beyitlik hem divan yazmalarında hem de müstakil olarak nüshaları bulunan sâkinâmelerini de kayda değer örnekler arasında sayabiliriz.

Mesnevî nazım şekliyle sâkinâme yazan Türk şairleri arasında *Nev'izâde Atayî* (1583-1635)'nin mühim bir yeri vardır. Atayî'nin *Hamse*'sinin ilk mesnevîsi

⁸ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.118

⁹ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.119-120.

¹⁰ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.120.

olan ve *Alem-nümâ* ismiyle de tanınan 1583 beyitlik eser Türk Edebiyatında *sâkinâme türünün en başarılı örneği* kabul edilir.

İçki, meclis, eğlence vs. konularına yer veren eserlere *sâkinâme* isminin verilme nedeni, herhalde sık sık *sâkiye* seslenilmesinden ve bu tür şiirlerde *sâkinin odak noktası* olarak alınmış olmasındandır. Zira *sâkiden içki* istenirken aynı zamanda, dünyanın sebatsızlığı, ölümün hatırlanışı, konuya uygun düşünceler, öğütler, şarap övgüleri, kadeh ve sürahi tasvirleri, saz ve söz meclisleri, mevsim anlatımları da konuda yer alır. Ancak *sâki* canlı bir ideal olarak ön saftaki yerini her zaman korur.¹¹

Bezm (meclis, toplantı) ve *rezm* (savaş, mücadele) eski toplum hayatının iki karşıt özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümdarların hayatı ya sürekli savaşlarda geçer ya da barış zamanlarında sık sık kurdukları içki, eğlence meclislerinde sürüp gider.¹² Eski hikayelerde (mesnevîler) bu meclisler, şölenler, içkiler, eğlenceler, çalgıcı ve mugannî uzun uzun anlatılır. "*Şarap dağıtan güzel*" anlamına gelen "*sâki*" bu toplantıların vazgeçilmez temsili kişisidir. Bu nedenle *sâki* değişik mazmunlara temel teşkil eder.

Konu bakımından genel bir çerçeve içinde ele alınan *sâkinâmelerde* çok zaman tasavvufi bir alemin neşvesi anlatılır. Şair genellikle felekten ve zamandan şikâyet ile konuya başlar. Sonra manzumenin uzunluğuna göre tabiat tasvirleri, *sâkiye* hitap ile şarap istenmesi, mey, câm, sürahi, meyhane, mungan, mugannî, mutrib, saz, şeb, subh, şem', bahar, hazan vs. ele alınarak bir aşk ve şarap meclisine ait duygu ve özellikler anlatılır. Şairler *sâkinâmelerde* kendi hayatlarından kesitler sunarlar ve fikirlerini yeni malzemelerle okuyucuya aktarırlar.

Sâkinâmeler içerisinde tasavvufi nitelikte olanlar da vardır. Bu tarzdaki *sâkinâmelerde* şarap insanı maddî alemin sıkıntılarından kurtaran ve onu ebedî varlık makamına ulaştıran mecazî bir simgedir. Bu tür *sâkinâmelerde* meyhane: *tekke*, şarap için: *sâlik*, *sâki*: *mürşid*, mey: *ilahi aşkı* temsil eder.

Şeyhülislam Bahâyi Efendi'nin *Sâkinâmesi*

XVI. yüzyılın tanınmış âlimlerinden Hoca Sadettin Efendi'nin torunu olan Bahâyi Efendi(1596-1654) Osmanlı Devleti'nin 32. şeyhülislamıdır. Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra müderris olmuş, çeşitli illerde kadılık yapmıştır. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinden sonra 1659 senesinde şeyhülislam olmuştur. Bahâyi Efendi zamanında çok saygı ve itibar görmüş bir şahsiyettir. devlet adamlığının yanısıra XVII. yüzyıl divan edebiyatının önemli şairleri arasında yer alır. Yaşadığı devirde hemen bütün şairler tarafından takdir edilmiş ve

¹¹ Abdulkadir Karahan: a.g.e., s.118

¹² Rıdvan Canım: *Sâkinâmeler ve Edirneli Revani'nin İşretnâmesi*: (İnceleme-Metin); Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1987, s.2.

hakkında methiyeler yazılmıştır. Küçük bir divan sahibi olan Bahâyî, özellikle gazelleriyle ün kazanmıştır.¹³

Şeyhülislâm Bahâyî Divânı'nda mesnevî nazım şekliyle ve aruzun *fe 'û lün fe 'û lün fe 'û lün fe 'û l* kalıbıyla yazılmış 88 beyitlik bir sâkinâme de yer almaktadır. "Sâkinâme" bir diğeri "Niyâznâme" başlığını taşıyan 2 mesnevîden ilkidir. Şair sâkinâmeye şu beyitle başlıyor.¹⁴

Gel ey mutrib-i nağme-senc-i niyâz
Yine eyle bir perdeden keşf-i râz

Daha ilk beyitte şairin genel alışkanlık olan sâkiye seslenişten ziyade mutribe seslendiğini görüyoruz. Sohbeta mutribe başlıyor. Beyitte yer alan mutrib, nağme, niyâz, perde gibi kelimeler zengin bir anlam ilişkisiyle kullanılmıştır. Mutribe seslenen şair, ondan kendisiyle ilgili sırları açıklamasını istiyor. Mutrib kelimesi: " Çalıp söyleyen, neş'e veren, eğlendiren" manalarında olup saz ve eğlence bakımından çok yönlü bir "tipi": kişileştirmektedir. Şair sâkinâmenin ilk beyitlerinde mutribden, içinde bulunduğu maddî ve manevî güçlüklerden bahsetmesini bunları herkese anlatmasını, ümitsizliğine, çaresizliğine yardımcı olmasını diliyor:

Rek-i ham-be-ham-ı dile tâb ver
Bün-i nahl-i ümmîdime âb ver (2)

Yeter kaldı ey mutrib-i hoş-nevâ
Nihâl-i emel zir-i bâr-ı anâ (4)

Gel ey bâğ-ı ümmîdi çerh-i dejem
Yeter oldu âmâc-ı tîr-i sitem (7)

Kemâlin bulup sahtî-i rûzgâr
Nihâl-i emel kaldı nâ-puhte-bâr (8)

Eğer senden olmazsa imdâd-ı rûh
Açılmaz dil ü câna bâb-ı fütûh (9)

Şair sıkıntılarını bu şekilde dile getirdikten sonra mutribe eski günlerini hatırlayıp anlatmasını söyler. Çünkü sultandan, sevgiliden uzak kalmıştır. Böylece

¹³ Erdoğın Uludağ: Şeyhülislâm Bahâyî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992, s. 3-10.

¹⁴ Beyit örnekleri verilirken, sıralamada "Şeyhülislâm Bahâyî Divânı" üzerine yaptığımız tez çalışması esas alınmış ve beyit numaraları parantez içinde verilmiştir.

şairin gönlü maddî ve manevî sıkıntılardan kurtulacak, neşelenecektir. Zira şair padişahın çevresinde olduğu zamanlarda çok mutlu ve sevinçlidir. Bu sebeple mutribden o günleri hatırlamasını ister:

Gel ey andelib-i gülistân-ı cân
Nevâzende-i sâz-ı sad-dâstân (11)

Biraz ahd-i dirîneden yâd kıl
Dili tükde-i gamdan âzâd kıl (12)

Beyitteki "ahd" kelimesinin "yemin, verilmiş söz, vaad" anlamları da vardır. Şair burada ruhların ilk defa biraraya gelmesi olayına yani "Bezm-i Elest"e hatırlatmada bulunuyor. Manzumede musîkî terimlerine bolca yer verildiğini genel ve mecazî anlamda kullanıldığını tesbit ediyoruz:

O demde ki hüsn-i hod-ârâ-yı yâr
Pes-i perdede eylemişti karâr (13)

O meclis aceb meclis-i germ idi
Mey ü ritl u sâki hemân şerm idi (20)

Daha sonra şair tekrar mutribe seslenir ve ona temennilerini söyler: Çeng ve neyden çıkan nağmelerin yol gösterici olmasını diler:

Ümidim bu kim nağme-i çeng ü nây
Sûy-ı kûy-ı vasla ola reh nümây (32)

Bezm ve rezm eski toplum hayatının iki karşıt yönüdür. Aşağıdaki beyitlerde çeng ve ahenk: *bezwi*, çeng ve cünbiş; *rezmi* temsil etmektedir. Şairin buradaki amacı askere moral vermek, musîkî yoluyla savaşa hazırlamak, askeri coşturmaktır.

Veli her kaçan leşker-i târ-ı çeng
Benânunla geh sulh ede gâh ceng (33)

O resm üzre aheng vermek gerek
Ki câvid ola cünbiş-i nüh- felek (34)

Sen etdükçe aheng-i âh-ı hazîn
Gele cünbişe âsmân u zemîn (37)

Manzumenin buraya kadar olan giriş bölümü sakînâme özelliği taşımaktadır. Bundan sonra şair zamanın padişahı olan Sultan IV.Murad'ın övgüsüne geçer.

Hıdîv-i cihân-cûya nîrû-yı baht
Hudâvend-i tâc u hudâvend-i taht (45)

övgüsünün bir yerinde padişahı Hz. Süleyman'a benzetir:

Şeh-i mesned-ârâyı İskenderî
Süleymân-ı bî-mûr u engüşteri(46)

Hz. Süleyman Peygamberliği yanında aynı zamanda bir padişahtır. Zenginliği ve çok ihtişamlı bir hayat sürmesiyle tanınır. Hz. Süleyman'ın rüzgâra ve cinler dünyasına hükmünün geçtiğine, kuş dilinden anladığına ve bütün bunları hizmetinde kullanabildiğine inanılır. Cinlere hükmedebilmesine vasıta olan *yüzükü* bilhassa meşhurdur. Bunlardan başka rüzgâra hükmetmesi, kuşları emrinde kullanması ve karıncalarla konuşmasıyla bilinir. Yukarıdaki beyitte şairin Padişah IV. Murad için, "karıncası ve yüzüğü olmayan bir Süleyman" benzetmesi aralarındaki farkı ve benzerliği tesbitle birlikte, bir yerde gücünü bunlar vasıtasıyla ortaya koyabildiğine inanılan Hz. Süleyman'a nisbetle padişahı yüceltme amacını da taşıyor olmalıdır.

Cihân-bahş u gîti-sitân Pâdişâ
Hıdîv-i adû-bend ü kişver-güşâ (47)

Çeküp sâye-i adlini hemçü miğ
Anun berkı oldı dirahşende tîg (55)

gibi övgü dolu beyitlerle padişahı metheden şair daha sonra da padişaha seslenerek bazı şikâyetlerini dile getirmek için kendisinden izin ister.

Şhâ işte geldi zamân-ı suhan
Eğer var ise ruhsat-ı dem-zeden (70)

Şair bu beyitten itibaren padişaha uğradığı haksızlıkları anlatır. Adalet için padişaha başvuranların başlarının ortasını kazıttığını bildiğini ve bundan korkup şikayetlerini daha önce söyleyemediğini belirtir. Burada şairin divanındaki ikinci mesnevî olarak yer alan "Niyâznâme"ye bir hazırlık yaptığını hissediyor ve artık sadece padişahu öven beyitler değil şairin kendi bulunduğu statüyü de anlatan beyitlerin sıralandığını görüyoruz.

Kadılık ve müderrislik mesleklerinde bulunmuş olan Bahayî, bu iki meslek hakkında oldukça şikayetçidir. Kadılık: hukukî ve idarî, medrese ise ilmî olmak üzere, zamanın aydınları için iki büyük meslek ve mevkidir. Fakat bu iki meslekte de bulunan Bahayî'nin aşağıdaki beyitlerde kendi halinden pek memnun olmadığını anlaşıyor.

Bilürsün ki ey dâver-i rûzgâr
Kazâdur medâriste encâm-ı kâr (78)

Bulup bir mugaylan-sitân-ı belâ
Reh-i ilm ü dâniş demişler ana (79)

O râh-ı belâ-hîze etdüm sülûk
Gelince bu serhadlere leng ü lûk (80)

diyen şair daha sonra kendisiyle aynı çizgide olanların arzu ve isteklerine kavuşup, keyif sürdüklerini belirtir ve bu kişilerin buna lâyık olmadıklarını söyler, eğer lâyık olsalar hiç gam yemezdim der. Bu ve benzeri sitemlerini sürdüren şair manzumenin sonunda padişaktan kendisine lutf ve ihsanda bulunmasını ister ve dua edip bitirir.

Hemân ol şehensâh-ı firûz-baht
Müdâm olsun ârâyiş-i tâc u taht

Nigeh-dârı olsun duâ-yı melek
Murâdınca devr eylesün nüh-felek

Şeyhülislâm Bahayî'nin "Sâkinâme"sine genel olarak baktığımızda manzume için: "giriş bölümü sâkinâme olan bir methiyyedir" şeklinde bir yargıya ulaşabiliriz. Sâkinâme özellikleri taşıyan birinci bölüm içinde "Bezm": Padişaha methiyyeye ait ikinci bölüm için de "Rezm" özellikleri taşıyor demek mümkündür.

Şairin manzumede asıl amacı, padişahın "rezm" dolayısıyla dünyada kurmuş olduğu düzeni bir meclis düzenine benzetmektir.

Sâkinâmede kullanılan kelimeleri incelediğimizde astronomi ve musiki terimlerinin yoğunlaştığını görüyoruz. Padişah güneştir, güç ve iktidar sembolüdür. Zühal, Mirrih, Müşteri, Zühre, Utarid gibi gezegen isimlerini kullanan şair bu gezegenlerin güneş etrafında ahenk içinde dönmesini anlatıyor. Dolayısıyla güneş: Padişah, etrafında dönen gezegenler ise ona bağlı olan kullardır. Şiirde mutrib, nağme, hoş-nevâ, sâz, bezm, çeng, nây, aheng, cünbiş, güş etmek, âvâz vs. musiki terimleriyle mey, meclis, ritl, sâkî, uşşâk, dost, çerâg, fîruzân, tavâf, pervâne gibi meclisle ilgili kelimeler gerçek ve mecazî kullanımlarıyla manzumeye anlam zenginliği kazandırıyor.

SÂKİNÂME*

1. Gel ey mutrib-i nağme-senc-i niyâz
Yine eyle bir perdeden keşf-i râz
2. Rek-i ham-be-ham-ı dile tâb ver
Bün-i nahl-i ümmîdüme âb ver
3. Bulup reşh-i lutfuñla neşv ü nemâ
Ser ü gerdenün eylesün 'arş-sâ
4. Yeter kaldı ey mutrib-i hoş-nevâ
Nihâl-i emel zîr-i bâr-ı 'anâ
5. Dem-i guşsa-perverle bad-ı hazân
Yeter oldu büstân-ı câna vezân
6. Yeter eyledi zahm-ı güy-ı tegerg
Bün-i şâh-ı maşşûdı bî-bâr u berk

* Erdoğan Uludağ, Şeyhülislâm Bahâvî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1992, s. 27-35.

7. Gel ey bâğ-ı ümmîdi Çarç-ı dejem
Yeter oldu âmâc-ı tîr-i sitem
8. Kemâlin bulup sahtî-i rûzgâr
Nihâl-i emel kaldı nâ-puhte bâr
9. Eger senden olmazsa imdâd-ı rûh
Açılmaz dil ü cāna bāb-ı fütûh
10. Olur pür-girih rişte-i sâz-ı dil
Kalışa be-mihr-i hafâ rāz-ı dil
11. Gel ey 'anbelîb-i gülistân-ı cān
Nevâzende-i sâz-ı şad-dâstân
12. Biraz 'ahd-i dîrîneden yād kıl
Dili'ukde-i gamdan âzād kıl
13. O demde ki hûsn-i hod-ārâ-yı yâr
Pes-i perdede eylemiştir karar
14. Çekilmişdi estâr-ı bezm-i edeb
Degüldi daği germ hün-ı taleb
15. Cihân-ı 'āma içre hürşid-i zāt
Nihân idi mænend-i 'aynü'l hayāt
16. Henüz etmemişdi daği kesb-i levn
O hürşiddeden berk ü bār-ı dü-kevn
17. Daği sîmyâ-kâr-ı şehr-i vücüd
Degüldi şafâ-bahş-ı bezm-i şühüd
18. 'Arağ-süzüş-i âteş-i 'aşk-ı tîz
Beni kışrdan etmemişdi temiz
19. Hemân kendüde cilve eylerdi yâr
Ne âyîne vardı ne âyîne-dâr

20. O meclis 'aceb meclis-i germ idi
Mey ü rıtl u sākī hemān şerm idi
21. Der-āgūş-ı 'uşşākidi kıdd-i dost
Cüdā düşmemişdi daħi mağz ü post
22. O bezmün çerāğı fūrüzān idi
Velī maħz-ı nūr içre pinhān idi
23. Bulup cünd-i ervāħ andan zuhūr
Tavāfindan olmazdı bir laħza dūr
24. Zihī şem'-i zerrīn-külāh ü kemer
Ki andan bulur rüh pervāneler
25. Turaldan o fānūs-ı lu'bet-nümā
İşitdün mi hıç şem'-i pervāne-zā
26. Belī gelmemişdi o şem'a henüz
Kavī-desti-i tāb-ı pervāne-süz
27. Çü takdīr-i Hāq eyledi iktizā
K'ola pūr fūrüg ile deşt ü fezā
28. O şem'ün zebānın edüp şu'le-keş
Yere düşdi ervāħ pervāne-veş
29. Leked-ħ'ār-ı hicrān ser ü pā vü dest
Mey-i telħ-i dūrīden evgār ü mest
30. Ne dest-i temennā vü ne pāy-ı vaşl
Ne pādāş-ı hicrān ne yārā-yı vaşl
31. Pes ey muṭrib-i nağme-perdāz-ı cān
Sezā-vār-ı işār-ı genc-i revān
32. Ümīdüm bu kim nağme-i çeng ü nāy
Süy-ı kūy-ı vaşla ola reh-nümāy

33. Velî her kaçan leşker-i târ-ı çeng
Benânufla geh şulh ede gâh ceng
34. O resm üzre âheng vermek gerek
Ki câvid ola cünbiş-i nüh-felek
35. Dem-i zîr ü bemle olup bî-ķarâr
Zemîn ü zamân iñleye zâr zâr
36. O dem k'olasın râz-ı ğaybe sürüş
Ola aķter ü mâh-ı nev çeşm ü ğuş
37. Sen etdükçe âheng-i âh-ı ğazîn
Gele cünbişe âsmân u zemîn
38. Derînuñda cüş eyleyüp cüy-ı ğün
Zühal ola Mirrîķ-veş lâle-ğün
39. Alup naķd-i cânın ele Müşterî
Ola muķrib-i Zühreye müşteri
40. Nevâzuñla Behrâm olup derd-nâk
Ede sînesin tiğ ile çâk çâk
41. Edüp nâğun-ı pençe-i mihr tîz
Girîbân-ı şubğa ola çâk-rîz
42. Nevâ-yı bülendüñ çıkup göklere
Ğamından çala Zühre sâzın yere
43. 'Uķârîd ki ğuş ede âvâzuñı
Der-âğuş ede Zühre-veş sâzın
44. Ola germî-i sînedен rüy-ı mâh
Fürüzende çün aķter-i baķt-ı şâh
45. Ğıdîv-i cihân-cüya nîrû-yı baķt
Ğudâvend-i tâc ü ğudâvend-i taķt

46. Şeh-i mesned-ārā-yı İskenderî
Süleymân-ı bî-mür u engüşteri
47. Cihân bahş ü gîti-sitân pâdişâ
Hıdıv-i 'adü bend ü kişver-güşâ
48. Dirâhşende-rû zıll-ı yezdân-ı pāk
Sipîhr-i 'ulāya meh-i tâb-nāk
49. Anuñ sāyesinde gunüde cihân
Velî h'âb heb h'âb-ı emn ü emân
50. Dil-i cân-verden gidüp ihtilâf
Zamânında heb oldular şine-şâf
51. Reh-i dânedede bāz-ı zerrîn-silâh
Kebüter ü güncişk ile hem-cenâh
52. Çerâ-gâh-ı âhüda şîr-i jiyân
Çü taşvîr-i bî-cünbiş-i sāye-bân
53. Belî 'adl-i şâhiyle gürk-i siyâb
Olur gelle-i güsfende penâh
54. Bihamdillâh ol şâh-ı firûz-baht
Ber ârende-i rütbe-i tâc ü taht
55. Çeküp sāye-i 'adlini hemçü mîg
Anuñ berķı oldı dirâhşende tîg
56. Birinden berümend-i nahl-i murād
Biri âteş-endâz-ı hâr-ı fesād
57. Ne âteş ki eflâke etse şitâb
Olur zehre-i berķ la'l-i müzâb
58. Eger ka'r-ı deryâdan etse güzâr
Döge kûbbe-i Çarķı fevvâre-vâr

59. Eger säyesin görse nescü'l-ḥadīd
Mesām-ı 'adūda olur nā-bedīd
60. Tökunsa eger beyza-i āhenīn
Aḳar çeşm ü gūş-ı 'adūdan hemīn
61. Ne deñlü olursa girih-ber-girih
Ṭayanmaz aña tār u pūd-ı zırh
62. Aña hem-ser olmaz dem-i kār-zār
Mehābetde bir tīg-i ḥārā-güzār
63. Eden çeşeni kufl-i genc-i revān
Kilīdin ḳomış dest-i şehde hemān
64. Felek cünbişinden olup lerze-nāk
Olur cevşen-i keh-keşān çāk çāk
65. Olaldan süy-ı Çarḫa āteş-feşān
Dü-nīm oldı hep zehre-i 'ulviyān
66. Dükān-ı şafakdan olup bī-mecāl
Şiyeh-tāb eder tīg-i tizin hilāl
67. Ufukdan ki tābān ola her şeh
Çeker rüyına mihr zerrīn siper
68. Bu resm üzre olmışken ey şehriyār
Felek tīg-i 'adlünle zār u nizār
69. Ḳomaz merd-i dānişvere kīnesin
Bırakmaz yine ḥüy-ı dīrñnesin
70. Şehā işte geldi zamān-ı suhan
Eger var ise ruḫşat-ı dem-zeden
71. Ṭurup gūşe-i bezmde şem'-sān
Zebānum biraz olsun āteş-feşān

72. Belî resmdür târek-i dâd-ı h'âh
Fürûzan olur hemçü kanûn-i mâh

73. Velî der ki üstâd-ı dâna-yı hüş
Hamûş ol Bahâyi hamûş ol hamûş

74. Nedür gerdiş-i çarh-ı firûze-reng
Ki andan zebâna gele şulh ü ceng

75. جو استادى انتر ير بيزم شده
ادبرا نكه دار ادبرا نكه

76. سترا كر دهد رخصت عرض حال
6. زمين ادم جوس و خوش بنال

77. كه اى خسرو هفت اقليم داد
كف بنه' عقنه هاى مراد

78. Bilürsün ki ey dâver-i rûzgâr
Kazâdur medârisde encâm-ı kâr

79. Bulup bir muğaylan-sitân-ı belâ
Reh-i 'ilm ü dâniş demişler añâ

80. O râh-ı belâ-hîze etdüm sülük
Gelince bu serhadlere leng ü lük

⁵ (Ev Bahâvi), mademki padişah meclisindein huzurda bulunuyorsun, edebi gözetle, terbiyemi muhafaza et!

⁶ 'Eğer (padişah) sana halini anlatma izni verirse usulu uzre verip öp ve güzel güzel (halini anlatıp) ule!

⁷ 'De ki ev adaletin vedü ikliminin hükümdarı' (ve ev) arzu, istek düğümlerinin açıcısı (padişah)

81. Olanlar bu nâçiz ile hem-'inân
Murâda erüp oldular kâmrân
82. Kim ağılardı ey hüsrev-i kâm-yâb
Eger anlar olsaydı şâhib-nişâb
83. Velî etse dellâl-ı gerdün harâc
Bulur zâg-ı bülbülden artık revâc
84. Beni eyledi devr-i gerdün-ı dün
Pes-i kârvân-ı emelde zebün
85. Eger luğf-ı hâkân-ı 'âciz-nevâz
Olursa Bahâyî için çâre-sâz
86. Anı hâkden kaldırıp sâye-vâr
Eder püşt-i Çarh-ı berîne süvâr
87. Hemân ol şehensâh-ı firûz-baht
Müdâm olsun ârâyiş-i tâc ü taht
88. Nîgeh-dârı olsun du'â-yı melek
Murâdınca devr eylesün nüh-felek